

portját azok a kéziratok teszik, melyek fődiszító motivuma a csigavonal.

A 109 fénynyomatú képestábla túlnyomó része figurális jelene-
teket ábrázol s igen kevés tér maradt a pusztán díszítő elemek reprodu-
kálására, melyekre d'ANCONA általában kevés súlyt helyez. Σ.

Pitroff Pál: *A győri sajtó története (1728—1850)*. Győr szab.
kir. város kiadása, 1915. (Nitsmann Józset [Streibig utóda] könyv-
sajtója.) 8-r. 150 l. 6 k.

Szerző műve címében kettős értelemben használja a «sajtó» szót,
egyfelől a győri könyvnyomatás multját vázolja keletkezése évétől,
1728-tól a mult század derekáig, másfelől a győri időszaki irodalom tör-
ténétehez nyujt adalékokat. Mindehhez az adatokat egyfelől a városi és
az országos levéltár, másrészt Kovács Pál irói hagyatéka szolgáltatta,
ahonnan szerző bőségesen, de azért kellő diszkrécióval merített.

A győri könyvnyomatás megalapítása az 1726-ban győri püspökké
kinevezett SINZENDORF Fülöp Lajos nevéhez fűződik, akinek egyik leg-
első ténykedése az volt, hogy STREIBIG József Antalnak, az 1725 körül
Szombathelyt megtelepedett s ott csak tengődő nyomdásznak kieszközölte
a Győrött való megtelepedés jogát. III. KÁROLY helyt adott a kérelem-
nek s fölhatalmazta STREIBIG-et, hogy Győrött is létesíthessen könyv-
nyomatóműhelyt s egyúttal címtáras latin és német naptárak kiadására
is följogosította. Ez engedély alapján valószínűleg 1728-ban költözött
át STREIBIG Szombathelyből Győrrre; első ismeretes győri nyomtatványa
egy 1730-ból való *Schematismus*. Nyomdájának második terméke, a *Rituale
Jaurinense* 1731-ben látott napvilágot. Az öreg STREIBIG már 1737-ben
átadja fiának, Gergely Jánosnak az üzletet. Ez utóbbinak szinte fél-
százados működése örökös perpatvarkodás közt telt el. Szerző meg-
lehetősen hosszasan ismerteti a pereket, melyek főleg a kalendáriumok
kinyomtatásának privilégiuma körül forognak. Az ifjabb STREIBIG-nek
a pozsonyi SPAISER Ferenczel és LANDERER Mihállyal, a soproni SISS
Gergely Jánossal és a budai LANDERER Lipót Ferenczel voltak rá nézve
változóan szerencsés kimenetelű pörei. Az ifjabb STREIBIG 1737 óta
állandóan kinyomatta Schreibkalenderét, mely még ma is él Győrött;
latin naptáraitól 1739 óta van tudomásunk s az utolsó évfolyam
1787-ben jelent meg belőle. PITROFF bővebben ismerteti a latin naptár
beosztását és tudományos anyagát, majd áttér STREIBIG-ék magyar nap-
tára, *A házi és úti új kalendárium* tüzetes ismertetésére, melynek leg-

régibb ismert folyama 1749-ről szól. PITROFF azután STREIBIG egyéb kiadványait is ismerteti; rendszeres, kimerítő jegyzéküket nem nyújtja, ami könyvének legfőbb fogyatkozása, hanem csak találmra szemelget belőlük s a magyar könyveket illetőleg SÁNDOR István *Magyar könyvesházára*, a latinokat illetően pedig *A győri püspöki szeminárium könyvtárjegyzékére* utalja az olvasót, aki pedig joggal elvárhatná, hogy éppen PITROFF monografiájában találja meg egybegyűjtve a győri sajtó termékeinek legteljesebb, időrendi jegyzékét.

Különösen érdekes a mű IV. és V. fejezete, amely STREIBIG Gergely nyomorúságos családi viszonyairól, üzleti nehézségeiről ad eleven képet a győri városi levéltár «családi okmányai» alapján, majd ugyancsak levéltári adatok nyomán a kiadási költségekről, a nyomdai készletekről s az alkalmazottak anyagi helyzetéről számol be. Legérdekesebb a közölt följegyzések közül CSAPÓ Dánielnek, gr. BELEZNAI Miklós generális jószágigazgatójának, kimutatása a generális protektorsága alatt megjelent NÉMETHI Sámuel-féle *Bibliai Tárház* kinyomatási költségeiről. A 117 $\frac{1}{2}$ árkusra terjedő kiadványra a gróf eszerint 2662 frt 30 kr-t áldozott. Érdekes továbbá a meglehetősen lezüllött nyomda 1780-iki felszerelésének értékéről felvett hivatalos becslés is. E becslés szerint, melyet LENHARD Ferenc, a pesti ROYER-nyomda faktora hajtott végre, az egész nyomdaberendezés értéke 2640 frt 46 kr-ra rúgott. Egy-egy legény fizetése hetenként 2 frt asztalpénzből s 1 frt bérből állott; a túlórázást darabszám szerint fizették. A viszontelárúsítók a német kalendárium ezrét 50 frrtal, a magyarnak ezrét pedig 40 frrtal vásárolták.

A STREIBIG-féle nyomda a XVIII. század nyolcvanas éveiben ismét föllendült. Ekkor az ügyefogyott Gergelyt fia, József váltotta föl a nyomda vezetésében. A föllendülésben azonban az oroszlánrész nem őt, hanem a megújhódó magyar irodalmi életet illeti meg. PETZELI József, RÉVAI Miklós s mások halmozták el munkával és a tervekkel. Ez utóbbiak közül szerző különösen bőven ismerteti a RÉVAI tervezte *Magyar Költeményes Gyűjteményt*, melynek igen ritka, STREIBIG-nél megjelent prospektusa megmaradt a győri papnevelő-intézet könyvtárában. Hogy az érdekes vállalat meg nem valósulhatott, annak egyik főoka az a pör volt, melybe RÉVAI STREIBIG-gel FALUDI Ferencnek 1786-ban megjelent *Költeményes maradványai* miatt keveredett. PITROFF részletesen rajzolja az irodalmi szempontból is érdekes pört, melynek alighanem kiegyezés lett a vége. Szintén hosszasan foglalkozik szerző *A házi és úti kalen-*

dárium újabb folyamainak az irodalmi tárgy történet szempontjából érdekesebb közleményeivel, míg az önálló kiadványok közül beéri a fontosabbak felsorolásával. STREIBIG József halála után 1807—1815-ig özvegye vezette az üzletet. Ez időből egyetlen érdemesebb termék került ki a nyomdából, Kiss János 1811-iki énekeskönyve. Az 5000 példányban megjelent, 27^{1/2} ivre terjedő, gyöngén kiállított kötet kiadási költségei 14.268 frtra rúgtak. Egy-egy iv szedése 310 frtba került. Az özvegytől fia, Lipót 1815-ben vette át a nyomdát, aki azt 1837-ben beállt haláláig egészen a régi modorban vezette. Lipót özvegye, szül. WERNER Klára, idejében jelentős változás állt be: ő alatta vált hírlapnyomdává. Az újításból az árva özvegynek nem sok üzleti haszna volt. Nem is egy évtized alatt oly rossz anyagi viszonyok közé jutott, hogy 1846 jan. 1-től évi 2000 p. frtért kénytelen volt bérbeadni nyomdáját SAUERWEIN Viktor, eddigi üzletvezetőnek. SAUERWEIN maga pedig úgy megszedte magát, hogy 1850-ben végleg magához váltotta a nyomdát.

PITROFF művének utolsó öt fejezete a STREIBIG-féle nyomda hírlapjait ismerteti: a hazafias szellemű német *Vaterlandot*, az ebből kifejlődött *Hazánkat*, mely Kovács Pál szerkesztése alatt a kor egyik legtekintélyesebb sajtóorgánuma lett s a forradalmi idők érdekes termékét az *Öreg Abc vén emberek számára* c. időközi kiadványt. Különös részletességgel a «Hazánk»-kal foglalkozik. Egy egész fejezet a lap tartalmi ismertetésének van szánva, de sajnos, beéri a pusztaság címfelsorolással, sem a nagyszámú álnevek és jegyek megfejtésével,¹ sem az írók személyiségével nem törődik. Pedig sok oly név szerepel a cikkírók között, melyekre nem található adat a SZINNYEI-féle *Magyar írókban* s amelyek viselőire épen a *Hazánk* monografusának kellett volna fényt deríteni.

A kötet tulajdonképeni tartalma a 104. lapon véget ér. Ezután néhány lapon keresztül a nyomda régi fametszvényeinek egy sorozata van az eredeti ducokról újra lenyomatva (egy részük az egyes fejezetek élén, köztük és végén is alkalmazást talált, de sajnos, minden magya-

¹ A sok álnev közül mindössze a Vig Feri mellé tette ki PITROFF a megoldást: KOVÁCS Pál. Mi magunk a következőkkel szolgálhatunk: Fiván = galánthai FEKETE János; Futásfalvi = HAMARY Dániel; Labora = ROBOZ István; Darázs = VAJDA Péter; Inokai csalán = BULYOVSKI Gyula; Eöttevényi és Ötevényi = NAGY Ferenc, hogy a közismertekről, minők Hiador vagy Vas Gereben, ne is szóljunk. Azonban az álnevek legnagyobb része hiányzik gyűjteményünkéből s hiányozni is fog mindaddig, amíg folyóirataink monografusai komolyabban nem veszik feladatukat s pusztaság anyagfelsorolás helyett a nyers adatok feldolgozására is törekednek.

rázó felírás nélkül), majd több levéltári okmányt közöl. A kötetet név- és tárgymutató zárja be, melybe azonban a *Hazánkról* szóló XI. fejezet adatait, a könnyű tájékozódás hátrányára, nem olvasztotta bele.

PITROFF könyve érdekes adalékokat nyújt a hazai könyvnyomtatás és időszaki sajtó történetéhez, de azért távolról sem elégíti ki azokat az igényeket, melyeket egy ilyen monografiával szemben joggal támaszthatunk. Ehhez mulhatatlanul szükséges lett volna, hogy egybeállítsa és közölje a nyomda összes felkutatható termékeinek kronologikus bibliográfiáját, megállapítsa, hogy a közölt képanyag mely STREIBIG-féle nyomtatványokban szerepelt és stilisztikailag mennyiben függ össze a korabeli hazai és osztrák könyvnyomtatók hasonló anyagával, felderítse a tárgyalt hírlapokban álnév és betűjegy alatt dolgozó munkatársak kilétét s fényt derítsen e munkatársak közül azok életviszonyaira, akikről eleddig semmit sem tudtunk. Egy nyomdászattörténeti vagy hírlaptörténeti monografiától elvégre ezekre a kérdésekre vár feleletet az olvasó, nem pedig arra, hogy a *Tzigányok végső romlása* mennyiben függhet össze ARANY János híres satirikus époszával, vagy hogy GARAY obsitosának volt-e győri őse.

G. P.